

Nr 303.

Av herr **Andersson** i Malmö **m. fl.**, om ökat statligt inflytande inom sockerindustrien.

Produktionens effektivitet är underlaget för graden av välståndet i landet. Möjligheterna till stegrad levnadsstandard och utvidgning av social reformverksamhet o. s. v. äro beroende av utnyttjandet av landets resurser av arbetskraft, kapital och naturtillgångar samt av tillvaratagandet av uppfinningar och förbättrad produktionsteknik. Dessa synpunkter ha kommit till uttryck i det socialdemokratiska programmet, i arbetarrörelsens efterkrigsprogram. I detta program har framhållits behovet av samarbete och samordning inom näringslivet samt om planläggning och planhushållning för att nå största möjliga produktionsresultat. Det anses nödvändigt att det allmänna, främst genom statsmakten, medverkar vid planläggningen och ledningen av de stora ledande linjerna av produktionen och näringslivets organisering. I de fall det gemensamma gagnet bäst tillgodoses genom statlig eller annan allmän företagsamhet böra åtgärder i dessa avseenden övervägas.

Emellertid är inte företagsformen det väsentliga, utan produktionens resultat. Produktionens effektivitet och resultat måste ju vara av stort intresse även för företagen. Man borde därför kunna förvänta att dessa gå in för överläggningar med representanter för det allmänna, för staten, för uppnående av samarbete i dessa för hela landet så vitala frågor. Dessa synpunkter torde generellt äga giltighet för den svenska produktionen i stort. Beträffande industriföretag, som omfatta hela landet och vilka faktiskt inneha en monopolställning, finnes skäl för speciella undersökningar om behovet och gagnet av ökat allmänt inflytande. Kanske icke minst inom områden där staten redan förut äger ett betydligt inflytande. Så är fallet inom den svenska sockerindustrien.

Svenska sockerfabriksaktiebolaget, som numera omfattar alla sockerfabriker i landet, bildades 1907 med ett aktiekapital på 135 milj. kronor. 1932 nedskrevs aktiekapitalet med 54 milj. kronor till nuvarande 81 milj. kronor. Av det sålunda frigjorda beloppet reserverades 33 570 000 kronor till avskrivningar, och 20 250 000 kronor återbetalades till aktieägarna. Utdelningen till aktieägarna har varierat mellan 2,5 och 9 procent för att efter år 1932 ha utgjort 5,8 procent.

Sockernäringen i vårt land har under en följd av år erhållit statsmaktens stöd genom särskilda åtgärder vid sidan av tullskyddet. Fr. o. m. år 1932 ha dessa åtgärder inneburit, att den inhemska sockerindustrien tillförsäkrats ensamrätt i fråga om införsel av socker, mot skyldighet att vid inköp av sockerbeter och försäljning av socker tillämpa vissa angivna priser

och bestämmelser. Sedan år 1940 garanterar staten därjämte industrien täckning av de med sockertillverkningen förbundna kostnaderna, mot det att sockerindustrin är redovisningsskyldig för sina på grund av sockertillverkningen erhållna inkomster. Enligt det år 1945 mellan staten och bolaget ingångna avtalet är bolaget redovisningsskyldigt för sina samtliga inkomster på grund av tillverkning och försäljning av socker och sirap samt vid sockertillverkningen erhållna biprodukter. Staten har åtagit sig svara för täckning av bolagets för samma tillverkning och försäljning havda kostnader, med vissa i kontraktet angivna undantag, såsom underhåll, löner och pensioner samt avskrivningar, skatter, förräntning av bolagets kapital, omkostnader m. m. För täckande av sistnämnda kostnader (låsta kostnader) äger bolaget tillgodoräkna sig ett visst angivet belopp per kilogram tillverkat råsocker (17,33 öre i senaste kontraktet). Det förutsattes att den under 1940 tillämpade utdelningen till bolagets aktieägare icke höjdes.

Bolagets verksamhet skall stå under tillsyn av en utav Kungl. Maj:t tillsatt nämnd (statens sockernämnd). Sockernämndens uppgift är att granska sockerbolagets verksamhet, vartill komma vissa andra uppdrag, såsom att behandla lönetvister mellan betodlare och betarbetare m. m. Nämnden har årligen lämnat en ingående redogörelse för sitt arbete, som tydligen varit ganska omfattande. Densamma har granskat styrelsens protokoll samt huvudkontorets och brukens räkenskaper. Vidare kontrollerat att ej sockerrörelsen påförts kostnader som tillhört bolagets utanför sockerrörelsen liggande verksamhet. Därjämte genom överläggningar med bolagets ledning och inspektion av fabriker bildat sig en uppfattning av de viktigaste affärshändelserna samt genom kalkyler och kostnadsberäkningar följt tillverkningskostnaderna.

Av det anförda framgår att staten genom sockernämnden utövat en ganska ingående kontroll över bolagets ekonomiska skötsel. Staten har ju därjämte ett avgörande inflytande i fråga om priset på socker och även stora möjligheter att inverka på priset på betorna och beträffande arbetslönerna för betarbetarna.

I fråga om sockerpriset har ju dessutom staten under senare åren bidragit med cirka 20 à 22 milj. kronor per år som direkt subvention för att priset på socker hålles lågt.

Från den fackliga organisation, där denna industris arbetare äro anslutna, har uttalande gjorts om ökat statligt inflytande rörande sockerbolagets verksamhet eller att staten övertog industrien och drev verksamheten i egen regi. Svenska grov- och fabriksarbetareförbundets kongress 1945 gjorde ett uttalande i denna fråga, vars väsentliga delar har följande innehåll: »Innan arbetarparten kräver sockerindustrins förstatligande bör man först vara på det klara med bl. a. huruvida och i vilken form arbetarnas förhandlings- och strejkrätt bibehålles. Men även andra angelägenheter behöver först utredas. Efterkrigsprogrammet avser samhällets omdaning i socialistisk rikt-

ning, men inte nödvändigtvis förstatligande av samtliga näringsgrenar och företag. I stället skall undersökas på vilka punkter och på vilket sätt man kan åstadkomma de största framstegen i form av bättre sysselsättning och högre levnadsstandard. Industriell demokrati är också ett viktigt krav. Åtgärder skola främst sättas in där den s. k. fria företagsamheten visar de största bristerna i fråga om planmässighet, god försörjning och billig produktion. Samhällskontroll kan ernås även utan direkt förstatligande. Förbundsstyrelsen anser icke att några absoluta krav på sockerindustriens förstatligande skola ställas innan frågan blivit ordentligt utredd med alla sina konsekvenser. Det är här fråga om en politisk angelägenhet, som bör utredas av de organ som tillsätts av regering och riksdag för dylikt ändamål. Det är tänkbart, att tillfredsställande kontroll från samhällets och de anställdas sida vore att föredraga framför ett direkt överförande av sockerbolaget i statens ägo.»

Man lägger i detta uttalande inte huvudvikten vid äganderätten till industrien, utan vid frågan om bättre sysselsättning, högre levnadsstandard och vid kontrollen från samhällets och de anställdas sida.

I detta sammanhang kan erinras om den långvariga arbetskonflikt som förekom inom denna industri 1944. För ernående av uppgörelse lämnade staten kompensation åt bolaget för cirka 3 öres förhöjning av timlönen, utöver av bolaget erbjudna, ett belopp som bolaget säkerligen självt hade möjligheter att bära.

Då sålunda staten har ett stort inflytande beträffande produktionen av socker kan det finnas anledning att fråga om behov finnes för ökat statligt inflytande och i så fall i vilka avseenden detta skall gälla. Å andra sidan kan det ifrågasättas om inte staten borde övertaga sockerindustrien och bedriva verksamheten i en eller annan form, då staten redan har stort inflytande i väsentliga avseenden beträffande denna näringsgren.

I vilka avseenden skulle behov finnas för ökat statligt inflytande och vidgad kontroll inom denna industri? Kan det inte anses till fyllest med den kontrollerande verksamhet som sockernämnden utövar? Så vitt det framgår av inkomna redogörelser, är nämnden väsentligen ett kontrollorgan, som i efterhand granskar vidtagna åtgärder. Någon ingående granskning torde nämnden dock icke ha utövat beträffande den betydelsefulla del av bolagets verksamhet, som faller under den s. k. låsta kostnadsposten, för vars omkostnader bolaget, enligt senaste kontraktet, äger tillgodoräkna sig 17,33 öre per kilogram råsocker. Det kan ifrågasättas om inte staten, till sitt inflytande rörande näringen i övrigt, även bör äga inflytande i industriens ledning, driftens planläggning och företagets skötsel.

Omprövning bör ske om det nuvarande systemet skall bibehållas, kompletterat med behövliga tillägg. Vi vilja framhålla att vid ett av staten sanktionerat monopolföretag, där kapitalrisken är synnerligen liten, bör utdelningen till aktieägarna kunna hållas jämförelsevis låg. Även andra former för

ett utökat statligt inflytande böra övervägas såväl som också ändamålsenligheten av ett förstatligande av industrien. Det gäller att få fram en företagsform som ger bästa resultatet under hänsynstagande till alla berättigade faktorer och omständigheter.

Med hänvisning till vad sålunda anförts hemställa vi,

att riksdagen måtte besluta hemställa till regeringen om undersökning och utredning rörande förutsättningar och former för ökat statligt inflytande inom sockerindustrien och om föreläggande för riksdagen av de förslag som utredningen kan föranleda.

Stockholm den 23 januari 1946.

<i>J. A. Persson,</i> Tidaholm.	<i>J. W. Mårtensson.</i>	<i>Olof Andersson,</i> Malmö. <i>Fritz Persson.</i>
<i>Anders Paulsen,</i> Arlöv.	<i>L. A. Björklund.</i>	<i>Axel Landgren.</i>
<i>Alfred Andersson,</i> Munkaljungby.	<i>Karl J. Nilsson,</i> Landskrona.	<i>Blenda Björck.</i>
<i>Thorvald Ekdahl.</i>	<i>Erik Brandt.</i>	<i>Nils Odhe.</i>
<i>Åke Olofsson.</i>	<i>Folke Jönsson</i> i Lund.	<i>Henry Allard.</i>
<i>Olof Nilsson,</i> Göteborg.	<i>Edvin Gustafsson</i> i Bogla.	<i>Karl Bergström,</i> Hälsingborg.
